

ОКСАНА ЛІВІЦЬКА, аспірант
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

ЕПІТЕТАРІЙ ПОЕМИ Т. ЕЛІОТА “ASH WEDNESDAY”

У статті детально розглядається епітетна система поеми Т. Еліота “Ash Wednesday” і з'ясовуються особливості функціонування її складових елементів.

Ключові слова: абстрагування епітета, епітет, хіазм, Т. Еліот.

В статье детально рассматривается эпитетная система поэмы Т. Элиота “Ash Wednesday” и определяются особенности функционирования ее составляющих элементов.

Ключевые слова: отвлечение эпитета, хиазм, эпитет, Т. Элиот.

The article deals with the epithet system of the poem “Ash Wednesday” and the peculiarities of functioning of its elements are considered.

Key words: abstraction of an epithet, chiasmus, epithet, T. Eliot.

Т. Еліот є визначним поетом першої половини ХХ ст. Народжений в Америці, він виїжджає до Англії, країни, яка приваблювала його духовними цінностями, своїм традиціоналізмом. Безумовно, традиції Т. Еліот пов'язував з культурою, яка стає домінантою його філософських роздумів, поетичної творчості. Питому вагу для Т. Еліота відіграє релігія, яка є головним компонентом культури. У 1927 р. поет прийняв католицьку віру і в цьому ж році — британське підданство. А згодом, у 1930 р. Т. Еліот видає поему “Ash Wednesday” (“Великопісна середа”, буквально — “Попільна середа”) [12, с. 89—99], де поет шукає спокою і знаходить його в релігії.

Неодноразово поема “Ash Wednesday” привертала увагу американських та англійських дослідників. Варто згадати статтю Дж. Кетцера “Т. Еліот і проблема волі”, в якій відображено філософські роздуми Т. Еліота з приводу волі, що мають місце в поемі “Ash Wednesday” [17]. А також монографію А. Хінчкліфа, який розглянув необхідність комплексного використання методів різних літературознавчих напрямів при дослідженні тексту художнього твору (на матеріалі аналізу поем “The Waste Land” та “Ash Wednesday”) [16]. Існують праці, присвячені поемі Т. Еліота “Ash Wednesday”, і в слов'янському літературознавстві. Згадаймо статтю Л. Статкевич “Паратекстуальність у поезії “Великопісна середа” Томаса Стернза Еліота”, в якій здійснено інтертекстуальний аналіз поеми “Ash Wednesday”, а паратекстуальність розглядається як одноступенева інтеракція: Т1 → Т, де Т1 — “Божевественна комедія”, а Т — інтертекст Т. Еліота [8]. О. Ушакова в дисертації “Європейська культурна традиція у творчості Т. С. Еліота” присвятила підрозділ поемі “Ash Wednesday” і розглянула філософію Чистилища в поемі [11]. Та жоден з дослідників не вдався до аналізу мікропоетики твору. Поема Т. Еліота “Ash Wednesday” складається з 225 віршів, з яких 112 насичені епітетними структурами. Можемо говорити про те, що в процентному співвідношенні це становить 50% на 50%. Звідси випливає, що дослідження епітетних структур є доцільним для аналізу поеми “Ash Wednesday” і доволі актуальним.

Зауважимо, що поема “Ash Wednesday” (1930) відкрила новий етап творчості Т. Еліота і стала завершенням тем, які простежувались у поемах “The Waste Land” і “The Hollow Men”. Для Т. Еліота спасіння від “спустошеності” землі та “порожнечі” людей — у релігії. Недарма й назва поетичного твору підштовхує до основної теми поеми. Епітетна структура “Ash Wednesday” є доволі простою за будовою, але з глибоким змістом. Взагалі, “Великопісна середа” (“Попільна середа”) — це День покаяння, перший день Великого посту, який припадає за 46 днів до [Великодня](#). Як відомо, в цей день проходить церковне богослужіння, на якому відбувається моління про блага смерть, каяття у гріхах, відмова від земних радощів. Назва церковного свята походить від обряду

посипання голови вірних попелом. Згодом священнослужителі взяли за традицію наносити на чоло вірного попелом знак хреста зі словами: “Бо ти порошок, і до пороху вернешся” [5, 3:19]. Попіл беруть зі спалених гілок Вербної (Пальмової) неділі. За обрядом священнослужитель виводить великим пальцем знак хреста з попелу спершу на своєму чолі, а потім — на чолах вірних. Цей обряд знаменує покаяння, яке вимагається від християн під час посту. Адже Великий Піст — це час примирення з Богом і ближніми, час замислення людини над своєю долею, час роздумування над сенсом життя і розуміння, хто ми є. Отже, мова йде про символічне значення епітетної структури *Ash Wednesday*, яке закорінилось ще в релігії Старого Заповіту.

Особливу ланку в поемі “*Ash Wednesday*” займають епітетні структури, які вражають своєю багатоманітністю. Подібні епітетні модифікації розглядаються в працях І. Гальперіна [14], О. Грабовецької [3], Т. Онопрієнко [6], Л. Турсунової [10], які брали до уваги англійськомовний ілюстративний матеріал. І. Гальперін запропонував класифікацію епітетів, що ґрунтується на трьох принципах: 1) закріпленості / незакріпленості (мовні / мовленнєві епітети); 2) семантичному (асоційовані / неасоційовані епітети); 3) морфолого-синтаксичному, що передбачає виокремлення ряду чітких структурних моделей епітетної конструкції [14, с. 159]. Варто зауважити, що Л. Турсунова, учениця І. Гальперіна, на основі праць учителя розробила більш розгорнуту класифікацію епітетів, яка знайшла відображення у статті “До проблеми класифікації епітетів” [9], а згодом у дисертаційному дослідженні “Структурні типи та стилістичні функції епітета в мові англійської художньої літератури ХХ століття” [10]. Доцільно розглянути й працю О. Грабовецької “Епітетна конструкція у художньому перекладі (на матеріалі української та англійської мов)”, у якій вивчається своєрідність епітетної конструкції як перекладознавчої категорії [3]. У дисертації Т. Онопрієнко “Епітет у системі тропів сучасної англійської мови (Семантика. Структура. Прагматика)” робиться спроба власної класифікації епітетних конструкцій [6].

Важливо зазначити, що в мові англійської художньої літератури найбільш поширеною є модель, в якій епітет виражений прикметником. Не ухилився від цієї традиції й Т. Еліот у поемі “*Ash Wednesday*”. Серед 120 епітетних структур віднайдено 54 структури, де епітет виражений прикметником. Наприклад, *the blind eye*, *The empty forms*, *the weak spirit* [12, с. 98], рідше прикметником у вищому ступені порівняння — *in the higher dream* [12, с. 94], *The air which is now thoroughly small and dry Smaller and dryer than the will* [12, с. 90]. Неодноразово в поетичному творі “*Ash Wednesday*” зустрічаються епітетні структури, в яких епітет виражений дієприкметником дійсного часу (Participle I) — *the whirling plover* [12, с. 98], а також дієприкметником минулого часу (Participle II) — *the aged eagle* [12, с. 89], *Unbroken wings* [12, с. 98], *the veiled sister* [12, с. 94]. Зауважимо, що в 37 епітетних структурах дієприкметник виступає в ролі епітета. Це свідчить про те, що автор надавав перевагу не лише прикметнику, а й дієприкметнику в зображенні якісних характеристик образів, предметів, явищ.

У поемі Т. Еліота “*Ash Wednesday*” віднайдено 32 епітетні структури, в яких епітетами є іменники із прийменником *of*. Епітет, що складається з двох іменників, об’єднаних в *of*-phrase, І. Гальперін називає “*reversed epithet*” — “оберненим епітетом” [14, с. 156]. Іншими словами, в такій епітетній структурі означення, виражене іменником, і означуване міняються місцями. При цьому доречно згадати такі приклади: *The deceitful face of hope and of despair, the devil of the stairs, steps of the mind, the posterity of the desert*. “Суб’єктивність, емоційність та експресивність такої епітетної конструкції зумовлюються широкою валентністю її складових, тобто, специфікою англійських іменників, що забезпечує їх широке вживання для передачі якості” [3, с. 91]. Не варто забувати й про епітетні структури, де епітетом являється іменник у присвійному відмінку. Лише 4 таких епітетних структур знайдено в поетичному творі Т. Еліота “*Ash Wednesday*”: *this man's gift and that man's scope* [12, с. 89], *in Mary's colour (2p.)* [12, с. 94].

Можемо говорити про те, що поема Т. Еліота “*Ash Wednesday*” насичена різними епітетними структурами з огляду на композиційну структуру епітетів та їхнє морфоло-синтаксичне вираження, що свідчить про різноплановість використання автором епітетних характеристик для зображення тих чи тих образів. Детальніше можемо розглянути результати дослідження у процентному співвідношенні в таблиці:

Епітет			
прикметник	дієприкметник	іменник	іменник у прис. відмінку
40%	30%	27%	3%

Потрібно також брати до уваги те, що в поемі Т. Еліота “*Ash Wednesday*” 64 епітетні структури містять епітет у препозиції та 56 епітетних структур — у постпозиції, що в процентному

співвідношенні становить 53% до 47%. Епітетні структури з препозитивним розташуванням епітета, хоча і з невеликим відривом у 7%, але переважають. Нагадаємо слова О. Смирницького: “Будь-який прикметник, що звичайно ставиться перед іменником, в особливих, семантично обґрунтованих, випадках можна переміщати в позицію після означуваного слова. Завдяки такій позиції, означення відокремлюється, і зв’язок між означуваним і означенням сприймається не як фіксована ознака, а як нова, несподівана характеристика, що виникла щойно в процесі комунікації” [7, с.245]. Зрозуміло, що препозитивне розташування епітета стосовно означуваного є загальноприйнятим і більш звичним для сприймання на противагу постпозитивного (інверсійного), що привертає до себе увагу більшою мірою, збільшуючи при цьому питому вагу поетичного мовлення, що і відбувається в поемі Т. Еліота “Ash Wednesday”.

Наголосимо, що «“Ash Wednesday” Т. Еліота побудовано на мотивних і образних паралелях між церковним календарем, “Чистилищем” Данте й окремими елементами Біблії» [13, с. 174]. Звідси стає зрозумілим, що Т. Еліот використав ряд символічних образів для втілення авторського задуму, які розкриваються завдяки функціонуванню різних епітетних структур.

Перш за все звернемо увагу на образ Володарки (Lady) в поемі “Ash Wednesday”, який є синтетичним образом, оскільки не вписується в рамки однієї особи. Л. Статкевич вважає, що це “і Пречиста Діва, і кохана Кавальканті, а також, зважаючи на інтимність поеми, можна припустити, що прототипом Владарки була й Емілі Хейл, з якою поета пов’язували романтичні стосунки в певні періоди його життя” [8, с. 147]. Розглянемо наступні поетичні рядки, які дають яскраву характеристику цьому образу:

Lady of silences
Calm and distressed
Torn and most whole [12, с. 91].

Маємо свідчення того, що Т. Еліот описує Володарку за допомогою ланцюжка епітетів, який складається з 5 епітетів. Варто зазначити, що в одному з віршів зустрічаються епітети, які за семантичним значенням є синонімічними: *Calm and distressed*, в іншому вірші, навпаки — антонімічними: *Torn and most whole*, що свідчить про суперечність образу та його багатозначність. Т. Еліот створює образ троянди:

Rose of memory
Rose of forgetfulness
Exhausted and life-giving
Worried reposeful
The single Rose
Is now the Garden [12, с. 91—92].

Безумовно, образ троянди в поемі Т. Еліота “Ash Wednesday” є символом Богородиці. Недарма О. Веселовський писав, що “Богородиця оточена трояндами, її зачато від троянди, трояндовий кущ, із якого вилетіла пташка – це Христос” [1, с. 140]. Звернімося до епітетних структур *Rose of memory*, *Rose of forgetfulness*, де мова йде про абстрагування епітета, тобто “заміну конкретного якісного слова (прикметника) абстрактним поняттям, що виражає його логічний зміст (іменником)” [4, с. 157]. Т. Еліот замість простої за будовою епітетної структури *memorable rose* використав епітетну структуру *Rose of memory*, а також замість *forgetful rose* — *Rose of forgetfulness*. Вочевидь, поет вдався до такого прийому через потяг до абстрагування й узагальнення. Т. Еліот продовжує використовувати епітети синонімічного характеру: *Exhausted and life-giving*, та антонімічного — *Worried reposeful*. Одразу зауважимо, що епітети за семантикою підкреслюють символічне значення образу троянди, адже Богородиця справді є *Exhausted and life-giving*, *Worried reposeful*. Зпоміж цього ланцюжка епітетів особливої уваги набуває епітет *life-giving*, який відрізняється від інших як за будовою, оскільки утворюється за моделлю “Іменник + Дієприкметник дійсного часу” (Noun+ Present Participle за Н. Пелтолою) [18, с. 169], так і за смисловим навантаженням. Адже епітет *life-giving* передає основну характерну ознаку Богородиці — життєдайність. Тому, ряд епітетних структур, таких як *Lady of silences* [12, с. 91], *The single Rose* [12, с. 91], *Blessed sister* [12, с. 98], *The silent sister* [12, с. 94] свідчить про глибокий поетичний образ духовного воскресіння, який перевтілюється в любов. Недарма Р. Шухард називає “Ash Wednesday” любовною поемою: “Це не стільки поема навернення, скільки початок любовної поеми, сповненої глибокого каяття, “Нове життя”, яке завершується в «Чотирьох квартетах»” [19, с. 23].

Питому вагу відіграють колірні епітети в поемі “Ash Wednesday”. Звернемося до наступних поетичних рядків Т. Еліота:

The Lady is withdrawn
In a white gown, to contemplation, in a white gown [12, с. 91].

Колірна епітетна структура *a white gown*, яка в одному вірші двічі повторюється, звертає на себе особливу увагу. Не випадково Володарка в поемі Т. Еліота вдягнена в білу сукню (*a white gown*), адже і пречиста Діва, і дантівська Беатріче, які втілюються в образі Володарки в поемі “*Ash Wednesday*”, були вдягнені в біле. Білий колір є символічним і означає духовну чистоту. Недарма і 3 леопарда, які несуть смерть у поетичному творі є білими, оскільки вони уособлюють не лише гріховність, але й символізують очищення. На підтвердження цього слугує епітетна структура *three white leopards*, яка зустрічається в наступних рядках:

*Lady, three white leopards sat under the juniper-tree
In the cool of the day, having fed to satiety* [12, с. 91].

У поемі “*Ash Wednesday*” можна відстежити ряд епітетних структур, які містять епітет *white* (білий): *White light* [12, с. 94], *The white sails* [12, с. 98], *The Silent Sister veiled in white and blue* [12, с. 94], які є допоміжними елементами в розкритті символіки білого кольору, що веде читачів до основної теми поєми — прагнення ліричного героя до духовного очищення.

Додамо, що в поетичному творі Т. Еліота присутні й інші колірні епітети. Доречно навести такі поетичні рядки:

*Who walked between the violet and the violet
Who walked between
The various ranks of varied green
Going in white and blue, in Mary's colour* [12, с. 94].

Епітет *violet* символізує літургійний колір Попільної середи, коли в храмах Божих читається проповідь Іоанна Хрестителя про покаяння. У церковній символіці це колір покаяння та заступництва згори. Важливими є й інші колористичні епітети — *green, blue*, які за своєю символікою є кольорами віри і надії. Неодноразово поет використовує гаму зеленого та синього кольорів. Наступні колірні епітетні структури: *In blue of larkspur* [12, с. 94], *blue of Mary's colour* [12, с. 94], *last blue rocks* [12, с. 97], *The broadbacked figure drest in blue and green* [12, с. 93] підкреслюють своєю символікою важливість віри для ліричного героя поєми Т. Еліота “*Ash Wednesday*”, незважаючи на те, що спочатку він сумнівався у власних силах, чи зможе до кінця пройти шлях очищення.

Легко помітити, що в поетичному творі Т. Еліота образ сходів є ключовим і набуває філософського змісту, оскільки відновлює старозавітне їх значення як єднальної ланки між людиною і Богом. Відомо, що драбина зі [сну Якова](#), яка поєднує землю і [небо](#), символізує духовне сходження, очищення душі, що і відбувається у поемі “*Ash Wednesday*”. Досить яскраво поет описує сходи, використовуючи такі епітетні позначення:

*There were no more faces and the stair was dark,
Damp, jagged, like an old man's mouth drivelling, beyond repair,
Or the toothed gullet of an aged shark* [12, с. 93].

Зрозуміло, що ланцюжок епітетів *dark, Damp, jagged* ускладнює сприйняття сходів за рахунок епітетних структур *an old man's mouth drivelling* (слинявий рот дідівський), *an aged shark* (стара акула), *the toothed gullet* (зубаста глотка), які в свою чергу зображують образи, що навіюють страх. Крім того, постпозитивне розташування епітетів привертає увагу до цих епітетних характеристик більшою мірою. Отже, щоб спокутати гріхи, ліричний герой Т. Еліота має подолати страх і піднятися сходами на вершину. Багато зусиль потрібно, щоб пройти такий шлях. Але прагнення героя до очищення душі сильніше за будь-які труднощі.

Важливо зазначити, що Т. Еліот використовує епітети, в яких прочитується релігійна тематика. Розглянемо наступні епітетні структури: *Blessed sister* [12, с. 98], *holy mother* [12, с. 98], *the blessed face* [12, с. 89], *His will* [12, с. 98], *O my people* [12, с. 96]. Зрозуміло, що Богородиця уособлює вселенську любов, материнську опіку та захист, тому її назви постійно супроводжують епітети: *Blessed, holy*. Такі епітетні структури як *His will, O my people*, у ролі епітета яких виступає присвійний займенник, зазвичай функціонують як постійні емоційно-експресивні означення для людей, чие життя так чи інакше пов'язане з релігією.

Із загальної кількості епітетних структур, що функціонують у поемі “*Ash Wednesday*”, виділимо оксиморонні: *Speech without word* [12, с. 92], *Word of no speech* [12, с. 92], *The Word without a word* [12, с. 96], *the silent Word* [12, с. 96], *the unheard, unspoken Word* [12, с. 96], *End of the endless* [12, с. 92] і т. д. Характерним є те, що більшість з них у поетичному творі Т. Еліота пов'язані з темою мовчання, занурення у власні думки. Як бачимо, для цього автор вводить поняття *word* у ролі означуваного слова, та поєднує його з різними епітетами (*silent, unheard, unspoken* і т. д.), які б відображали невимовність слова, мову без слів, тощо. Дійсно, в житті кожної людини на все є слухна хвилина: є час плакати і час сміятися, час сумувати і час танцювати, час мовчати і час говорити. У Великий піст, починаючи із Попільної середи, храм Божий входить в час, який є більше ча-

сом мовчання, ніж говоріння. Цей час призначений для глибшого замислення людини над своєю долею, сенсом свого життя, над своїми стосунками з Богом і ближніми. Таким чином, за допомогою оксиморонних епітетних структур Т. Еліот зображує стан ліричного героя, який намагається розібратися у своїх гріхах подумки і прагне очистити свою душу шляхом спокути і покаяння.

Додамо, що в поемі “Ash Wednesday” простежується ряд алітераційних епітетних структур: *the Garden God* [12, с. 94], *losT hearT* [12, с. 98], *the Lost Lilac* [12, с. 98], *the LoSt Sea SmeLL* [12, с. 98], *the bleSSing of Sand* [12, с. 92], *The deCeitFul FaCe* [12, с. 93], *TeRMiNaTe ToRMeNT* [12, с. 92].

З-поміж них виділимо такий приклад — *The deCeitFul FaCe*, який зустрічається в поетичних віршах Т. Еліота:

Struggling with the devil of the stairs who wears

The deceitful face of hope and of despair [12, с. 93].

І хоча означення й означуване розташовані в прямому порядку, та архітектоніка приголосних в епітетній структурі трансформована на обернену: тобто С — F в означенні змінилось на F — С в означуваному слові. Цю комбінацію можна співвіднести з “хіазмом — оберненим паралелізмом, фігурою посилення значенневої й художньої експресії [2, с. 163]. Хіазм долає певну семантичну байдужість паралелізму, прохолодність паралельно відокремлених складових. Архітектоніка стає вишуканішою, текстовий фрагмент отримує особливу виразність і значущість у фокусі перетинання формальних особливостей і семантичних зв'язків” [2, с. 169]. Справді, епітетна структура *The deCeitFul FaCe* акцентує особливу увагу саме на брехливості диявола сходів (*devil of the stairs*), з яким боровся ліричний герой Т. Еліота. Отже, можемо стверджувати, що алітераційні епітети не лише збагачують фонічне оздоблення поетичної мови, але й можуть завдяки різному розташуванню приголосних в означенні й означуваному сприяти підвищенній увазі до епітеної структури такого типу.

Отже, активний вжиток епітетних структур у поемі “Ash Wednesday” Т. Еліота підтверджується їх функціональністю. Особлива увага належить колірним епітетним структурам, завдяки яким відбувається значна колоризація предметів, речей, явищ. Крім того, такі епітетні структури є основними елементами епітетної системи. Адже вони не лише урізноманітнюють колірну палітру поеми, а й сприяють розриттю певних характеристик тих чи тих образів завдяки символічному значенню колірних позначень. Загалом, епітені структури відіграють важливу роль у створенні образів поеми “Ash Wednesday”. Поет часто вдається до синонімічності й антонімічності епітетних модифікацій, які розширюють якісні характеристики образів, свідчать про їх суперечність і багатозначність. Важливими елементами епітетної системи є епітені позначення, які стосуються релігійної тематики. Очевидно, що ліричний герой Т. Еліота порятунок душі вбачав в зверненні до релігії. Не варто забувати і про алітераційні епітетні структури, які удосконалюють звукову організацію поетичного твору. Таким чином, епітетні структури, які є складовими епітетної системи поеми “Ash Wednesday”, не лише збагачують поетичне мовлення Т. Еліота, але й призводять до втілення авторського світовідчуття.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Веселовский А. Н. Историческая поэтика [вступ. ст. И. К. Горского; сост., коммент. В. В. Молчавой] / А. Н. Веселовский. — М. : Высшая школа, 1989. — 406 с.
2. Волковинський О. Поетика епітета : монографія / Олександр Волковинський. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2011. — 350 с.
3. Грабовецька О. С. Епітетна конструкція у художньому перекладі (на матеріалі української та англійської мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 16 / Грабовецька Ольга Сергіївна. — Львів, 2003. — 201 с.
4. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика / В. М. Жирмунский. — Л. : Наука, 1977. — 408 с.
5. Книга Буття, 3:19.
6. Онопрієнко Т.М. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови : (Семантика. Структура. Прагматика) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Онопрієнко Тетяна Миколаївна ; [Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна]. — Х. : [б. в.], 2002. — 19 с.
7. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / А. И. Смирницкий. — М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1957. — 286 с.
8. Статкевич Л. П. Паратекстуальність у поезії “Великопісна середа” Томаса Стернза Еліота / Л. П. Статкевич // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. — Випуск 48. — С. 146—150.
9. Турсунова Л. К. проблеме классификации эпитетов / Л. К. Турсунова // Сб. научн. трудов МГПИЯ им. М.Тореза. Вопросы романо-германской филологии / отв. ред. А. В. Кунин. — М., 1974. — Вып.75. — С. 67—89.

10. Турсунова Л. А. Структурные типы и стилистические функции эпитета в языке английской художественной литературы XX века : автореф. дис...канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Турсунова Лариса Арамова ; Московский госуд. пед. ин-т иностранных языков имени Мориса Тореза. — М., 1974. — 23 с.
11. Ушакова О. М. Европейская культурная традиция в творчестве Т.С. Элиота : диссертация ... доктора филологических наук : 10.01.03 / Ольга Михайловна Ушакова ; [Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Филол. фак.]. — Москва, 2007. — 472 с. — Библиогр. : с. 432—472.
12. Eliot T. S. *The Complete Poems and Plays* / T. S. Eliot. — L. : Faber and Faber, 2004. — 608 p
13. Frye N. *Words with Power. Being a Second Study of "The Bible and Literature"* / N. Frye. — San Diego ; N.Y. ; L., 1990. — 342 p.
14. Galperin I.R. *Stylistics* / I. R. Galperin. — Third edition. — Moscow: Vysšaja Škola, 1981. — 334 p.
15. Halliday M. A. K. *An introduction to functional grammar* / M. A. K Halliday — London; Baltimore: E. Arnold, 1985. — XXXV, 387 p.
16. Hinchliffe A. P. "The waste land" and "Ash Wednesday": An introd. to the variety of criticism / A. P. Hinchliffe. — Basingstoke; London : Macmillan, 1987. — 87 p.
17. Ketzer J. M. T.S. Eliot and the problem of will / J. M. Ketzer // *Mod.lang.quart.* – Seattle, 1984. — Vol. 45, N 4. — P. 373—394.
18. Peltola N. *The Compound Epithet and Its Use in American Poetry from Bradstreet through Whitman* / Niilo Peltola. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino, 1956. — 299 p. — (Annales Academiae Scientiarum Feenicae, Series B, no. 105)
19. Schuchard R. *Eliot's Dark Angel. Intersection of Life and Art* / R. Schuchard — N. Y., Oxford: OUP, 1999. — 157 p.